

**Fotoboek** Op bezoek bij Richard Klinkhamer

## ‘Ik ben hem genuanceerder gaan zien’

In Pakhuis de Zwijger wordt morgen *Love, Klink* gepresenteerd, het fotoboek dat Laura Cnossen (24) maakte over Richard Klinkhamer, die in 1991 zijn vrouw vermoordde.

**Jan Pieter Ekker**  
AMSTERDAM

Laura Cnossen was 21 toen ze Richard Klinkhamer in de zomer van 2014 voor het eerst bezocht, bij hem thuis in de Jordaan. Ze studeerde fotografie aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht en liep stage bij ‘fotograaf des vaderlands’ Ilvy Njikijtjen. Van tevoren had Njikijtjen Cnossen summier verteld over Richard Klinkhamer; dat hij zijn vrouw had vermoord met een koevoet; dat hij haar vervolgens had begraven in de tuin en dat hij, nadat hij een gevangenisstraf had uitgezeten, het boek *Woensdag Gehakt* had geschreven, waarin hij de dag beschrijft waarop hij zijn vrouw doodde. “Wil je mee?” vroeg Ilvy. Ik keek er niet van op, want met Ilvy gebeurde er elke dag wel iets bijzonders. Ik ben overal geweest die zomer. Ik ben ook mee geweest naar een jeugd-gevangenis; dat heeft ook veel indruk gemaakt.”

### Hoe was het de eerste keer bij Klinkhamer?

“Hij heeft ons zijn huis laten zien, verhalen voorgelezen en we hebben jus d’orange gedronken. Hij maakte ook foto’s van ons, dat doet hij bij al zijn bezoeken. En na een tijdje gingen we weer.”

### En toen?

“Ik had niet direct het idee van: kom, hier ga ik in anderhalf jaar een boek over maken. Maar ik had wel iets nodig voor school. Toen opperde Ilvy om nog een keer bij Klinkhamer langs te gaan. Dat leek me eigenlijk helemaal niet zo’n goed idee, om in mijn eentje bij hem langs te gaan. Maar ik moest toch echt wat hebben en toen heb ik ‘m gebeld. ‘Kom maar langs’ antwoordde hij. Toen ik voor het eerst alleen ging, heb ik iemand wel laten weten waar ik was.”

Cnossen ging een keer of zes bij Klinkhamer langs voor een schoolopdracht, maar haar ‘documentaire-insteek’ leverde niet de beelden op waarnaar ze op zoek was. “Klinkhamer op het terras, Klinkhamer doet de was, Klinkhamer gaat een blokje om... het was een beetje aapjes kijken. Ik kreeg daar een onbehaaglijk gevoel van. Waarom zou je willen weten hoe hij de was doet? Het voelde nog niet af, en daarom ben ik teruggegaan om hem opnieuw te portretteren met een technische camera uit de jaren twintig. Dat is een lomp ding, en het kost tijd om ‘m neer te zetten, waardoor er wat meer rust in de fotografie kwam.”

Die foto’s belandden samen met haar oude portretten en collages uit Klinkhamers plakboek in een dummy, die in 2015 werd genomineerd voor de Unseen Dummy Award.

Toen Cnossen in 2016 in haar afstudeerjaar zat en ze net van plan was om het weer te gaan fotograferen, maakte Klinkhamer een einde aan zijn leven. “Ik las het in de krant. Ik heb toen zijn uitgever gebeld. Die wist al wie ik was, omdat Klink



→ **‘Ik merkte dat mijn bezoeken hem veel deden.’** FOTO’S LAURA CNOSSSEN

in zijn brieven, en de verhalen die hij daarbij voegde, over mijn bezoeken had geschreven. Ik ben toen nog een keer terug geweest naar zijn huis; in plaats van hemzelf heb ik toen zijn huis en de pagina’s uit zijn dagboeken waarop ik stond vermeld gefotografeerd. Het taalgebruik is heel bloemrijk, met veel oud-Nederlands en woorden als ‘stulpje’. Nee, dat heeft me niet verbaasd, hij was ook altijd heel complimenteus tijdens mijn bezoeken.”

### Hoe verliepen die bezoeken?

“Als ik langsging, las hij me meestal een uur of vier verhalen voor, nieuwe en uit zijn archief. Dan mocht ik hem daarna even fotograferen. Zo klinkt het als een wederdienst. Misschien was dat het ook wel; ik denk dat er van beide

**‘Als ik langsging las hij me meestal een uur of vier verhalen voor. Dan mocht ik daarna fotograferen’**



kanten veel werd gegeven en veel werd genomen. En ik denk dat onze relatie daarin verschilt van een vriendschap. Zo zou ik het ook niet willen noemen. Het ging wel hartelijk hoor, maar onze relatie was in de basis puur zakelijk; hij wist dat ik een verhaal over hem maakte.”

### Veranderde dat nog tijdens die anderhalf jaar dat je hem bezocht?

“Ik merkte wel dat mijn bezoeken hem veel deden en dat hij mijn aandacht überhaupt heel leuk vond. Dat deed mij ook weer wat, het is fijn dat je iemand op die manier kunt helpen. Naarmate hij ouder werd, werd zijn leven stiller. Ik ben daarom ook vaak langs geweest zonder dat ik hem fotografeerde, als ik toch in Amsterdam moest zijn. Hij kostte me niet echt energie, het was een kleine moeite.”

### Ik begreep dat jij hem deed denken aan zijn vrouw, die hij heeft doodgeslagen. Is dat geen vreemd idee?

“Een beetje. Hij heeft dat niet zelf zo tegen me gezegd. Toen ik mijn dummy presenteerde op Unseen wees iemand op een foto van Hannie Godfrinon en vroeg me of ik dat was. Ik heb Klink vervolgens gevraagd of hij ons ook op elkaar vond lijken. ‘Nu je het zegt,’ antwoordde hij. ‘Je lijkt inderdaad op haar.’ Hij heeft dat later ook nog in een verhaal verwerkt.”

Ze denkt even na. “Het contact, daar draait het om. Dat we ons daar beiden goed bij zijn blijven voelen, en dat zo’n lange tijd. Dat is heel bijzonder. Ik ben genuanceerder naar hem gaan kijken. Hij is menselijker geworden. Dat is het mooie aan fotografie, vind ik. Dat je mensen écht kunt leren kennen. Dat is overigens geen doel van mijn boek, ik wil absoluut niet invullen wat mensen eruit moeten halen.”

**Laura Cnossen vertelt morgen vanaf 20.00 uur in Pakhuis de Zwijger over haar fotoboek *Love, Klink*. Het boek verschijnt eind deze maand bij uitgeverij Here Press en kan nu met 5 euro korting worden besteld via [photoqbookshop.nl](http://photoqbookshop.nl).**

→ **Een dummy met foto’s van Klinkhamer werd genomineerd voor de Unseen Dummy Award in 2015. De vrouw op de foto’s is Cnossen.**



**FOTOBEOEK**  
LAURA CNOSSSEN  
**LOVE, KLINK**  
Uitgeverij Here Press,  
€33,95, 128 blz.